

Szász Béla élete és költészete.

(1840—1898.)

— Második és befejező közlemény. —

Otthonának rajzát a költő „*Egy fővárosi barátomhoz*“ című költeményében adja. Hajléka egyszerű, benne kisszerű és csendes munka folyik, hír és pompa messziről kerülnek, de átok sem éri. A költő békés napjainak könnyű terhét a szeretőt hitves felezi meg és el-elbukó gyügyügő gyermeke az édes ábránd karjaiba ringatja. A költő egyszerű otthona az öröm, boldogság és megelégedés tanyája. Ezt az örömet, boldogságot és megelégedést sugározza vissza „*Idyll*“ című költeménye is:

„Tegnapukat elfeledve,
Holnapunkért nem remegve,
Egyarántos mára válva
Boldogságunk örök álma . . . .
És mint habja a folyónak
Más volt tegnap, más lesz holnap,
De a folyó mindig meglesz:
Boldogságunk mindig egy lesz!“

A költő öröme és boldogsága fokozódik, a mikor az egyszerű lakban egy új butordarab kap helyet. Az új butor a bölcső, mely négy egyszerű kis deszkavégből készült, olesó fenyűből van a fája, de a költő oly áhitattal néz rája, mint a hívő a szent keresztfára. Boldogsága nagy volt, de még nagyobbá lett kis gyermeke bölcsőjében. A boldog házaspár öröme az utolsó versszakban nyer legszebben kifejezést:

— — „Anyja kicsinyét
Nézi vállamra hajolva;
S míg ajkán mosolya csillog,
Pilláján ott ragyog a csillag;
Egy könyecsepp serked alóla . . .“

Ugyanez a hangulat jellemzi „*Midőn*“ című költeményét is. Boldog volt a költő, midőn csak lopva mert kérőn választottjára nézni, boldog, midőn végre bírhatta, midőn az ég ketőjőket háromra pótolá, most látja kicsinyében a végtelenség első láncszemét, most érzi:

— — — „mosolyog az Isten
S rajtunk legelteti boldog szemét.“

Vagy mennyi közvetlenség és báj jellemzi a „*Feleségemnek*“ című költeményét. A költő öröme és boldogsága nyer újólag kifejezést. Ábrándjai, a reményből szőtt szivárvány, tündérszínekben, ragyogóan áll előtte. Gyermekeinek mosolygó arcai glóriát körítenek anyjuk homlokára, kit minden év ifjabbá tesz, mint a rózsát a sok fésző bimbó teszi szebbé. Eddigi érzelmeit csak futó lángnak nevezi:

„De mióta sok bimbója
Bokrot hajt körötte:
Meg van nyitva üdvöm titka — —
Szép vagy, szép örökre!“

Kedves képet rajzol a költő a „*Vén házások*“ című költeményében, melyet esküvőjének hetedik évfordulója alkalmával írt. A boldog apa maga köré gyűjti egész hadseregét, rendbe állítja, ő maga pedig, mint rokkant, az utócsapatot képviseli. A sereg az ajtó felé tart. A kis lány és bátyja nem érik fel még a kilincset sem, míg végre nénjök kinyitja az ajtót, mindnyájan édes anyjuk felé sietnek. A legnagyobbik összeszedi magát, büszke arcczal lép elő, hogy ő már ismeri a nagy a-t, de produkeziójába szerencsésen belesül. Csókkal, öleléssel borítják el édes anyjukat — —

„S az ujjongás, mint méhzsongás,
Szobát, szivet úgy betölt;
Könny s mosoly a szembe s ajkon,
Egybe foly az ég és föld . . .“

Szász Bélának kétségkívül legsikerültebb alkotása „*A cipőcskék*“ című költeménye. Egész terjedelmében közlöm:

1. Istenem! mi vártan-várva Lestük egykor az időt, A midőn piczink lábára Húzzuk az első czipőt. 2. Rózsaszínű lába, térde Tántorogva tapogott, S hogy „bábó“-ját meg ne sértse: Rózsaszín czipőt kapott. 3. Apja s anyja szembeállva, Körbefogta két kezét S közben: a kicsinyke szája: Csóktól, csókhoz érkezék. 4. S még vezetve, lépegetve, Majd futosva mind tovább, Hahotázó vidor kedve Hogy betöltte a szobát!	5. Aztán jött a többi sorba', Mint tavasszal gólya jó; Rózsabimbók egy bokorba', S mindenikkel a czipő. 6. Elejénte kettő-három Csak kapott még pirosat, De bizony, túl egy határon, Már senki sem válogat. 7. S most, hogy reggel hosszú sorba' Áll a hat czipőcske pár: Mind kopottas, feslett, csorba S egy se' rózsaszínű már. 8. Most már áldom sorsomat, ha Feketére kitelik — S hát még, hogy ha, gólya-adta! Megjő majd a hetedik . . . “

A családi világ tiszta egét nem egyszer borítják be a fájdalom, a bánat borús fellegei. A költő sóhajtván ébred, reményt nem talál, s remegve várja az éj másik felét, egyik kedves gyermeke — Irénke — fekszik betegen. Némán számlálja halk lélekzetét, a szerető apa szíve minden kicsiny neszre megremeg. Az árnyak nőnek, reménye egyre fogy, majd elszunyad a virrasztó anya:

„Megesalni most lehet:
S a kínos bűnnek
Patakja megered . . .“

Bár az öröm közé a fájdalom ürmeseppjei vegyülnek, bár a legsúlyosabb csapások érik a szerető apát, még sem veti magát a kétségbeesés karjai közé. Tud még reményleni, bízni, hogy minden jóra fordul. Bízunk abban, ki mindenekről gondoskodik. Pessimistává soha sem lesz. Megtartja a filozófus komoly, higgadt nyugodtságát. Szeretete, melylyel családját átölelé, legyőz minden nehézséget. Különösen szereti a gyermekeket, mert hiszen csak a gyermek-szív szerethet igazán, tisztán és önzetlenül. *Longfellow* éppen úgy szereti a gyermekeket, mint költőnk. E tekintetben érdekes összevetni *Longfellow* „*Children*“ című költeményét Szász Bélának „*A gyermek*“ című költemé-

nyével. Longfellow örömmel gyűjti maga köré a gyermekeket, mert ők tárnak ablakot a keletnek, melyen besüt a nap, a gondolat, hol dalló fecske, s hajnalfény a patak. Gyermekek nélkül mivé lenne nekünk ez a világ? kérdi a költő; előttünk ijesztő sötétség, mögöttünk pusztaság. Mit is ér minden bölcseségünk, s miért íránk könyveket, ha a gyermek ajk egy csókja érint, s szemeik ránk nevetnek?

„For ye are living poems,
And all the rest are dead“ —

Ti élő költemények vagytok,
A többi holt beszéd.“ —

Szász Béla költeménye is ezt az eszmét fejezi ki. Édes tehernek nevezi ezt a piczi jószágot, melyben semmi mocsok, minden csupa jószág benne, érintése gyógyít, nézése megenyhít;

„Ha köves úton tántorogni kezdesz,
Ha kínos kétely férkőzik szivedhez,
Ha hited, bizalmad a mában veszendő;
Tekints a gyermekre, övé a jövőendő!
Ha sötét éj földi élted zordon sorsát;
Melletted a gyermek, egy darab menyország...
Szived, ha mérgezi a gonosz indulat:
Tekints reá, ő még angyalokkal mulat...“

Kimélve érintsük, gondozzuk, ápoljuk, védjük a gyermeket, mert megfizet érte mosolyával, gömbölyű karja ölelésével, megfizet biboros ajka csókban csorgó méze, megtanít tisztán érezni, megtanít folytatni az utat, a hol ő most kezdi és megtanít önzetlenül szeretni. A gyermek az egyetlen napsugár, mely a sötét élet árnyékos völgyébe vigasztalásunkra tévedt, mely reménnyel kecsegteti a szegény embert.

A hazafias érzelmek, melyek már hosszú századok óta a lyrai költészetnek kiapadhatatlan forrását teszik, Szász Béla költészetében is helyet találnak. A nemzeti létért, függetlenségért vívott nehéz küzdelmek mindig mélyen érintették a költők lelkét, a kiknek lantján egy-egy költeményben sokszor az egész nemzet fájdalommal zendül meg. A XIX. század első tizedeiben, midőn az önkényes uralom járma alatt nyögtünk, midőn a nemzet életerejét a tétlenség és közönyösség tette tönkre, a költők a mult nagyság és fényes dicsőség lelkesítő képeit állították a nemzet elé, hogy lelkébe vigasztalást, kétségbeesett

szívébe lelkesedést öntsenek. De nemsokára megváltoznak a viszonyok. Széchenyi István gr. föllépésével, megindul a haladás minden téren. A varázsige elhangzott a nagy férfi ajakán s a nemzet ezreiben új remény kel életre. Midőn pedig a nemzet függetlenségi harcza, melyhez annyi kecsegtető reményt fűztek a haza jobbjai, gyászos véget ért, s midőn kételkedni kezdtek a nemzet prófétája szavainak igazságában, elhallgatott a költészet is, vagy ha megszólalt, elburkoltan, allegorikus formába öltöztetve lehetett tolmácsolója a nemzet vágyainak, érzelmeinek. A nemzet sorsa jobbra fordult. A magyarok is:ene nem hagyta el nemzetét. A szabad szó ismét megnyerte megillető jogait. Szász Béla nem írt sok hazafias költeményt. Ezek mind akkor keletkeztek, midőn a nemzet körülményei kedvezőbbekké váltak. Hiven szereti hazáját. „*A kivándorlókhöz*“ című költeményében a hűtlen honfiakat korholja, kik oly könnyen, minden búcsú nélkül, hagyják el azt a földet, melynek minden göröngyét az ősök vére áztatá. Kétkedőleg kérdezi, vajjon létezik-e számukra más hely a hazán kívül, hol bölesőjük ringott; fölszólítja őket, hogy álljanak meg legalább egy pillanatra, búcsuzzanak el legalább a beroskadt földéltől, mely alatt oly édes volt a pihenés; vagy menjenek a temetőbe, hol talán egy mohos sír, egy pár piczi fejfácska, vár még az utolsó könyekre. Majd így szól hozzájuk:

„Csak vessétek meg az anya emlejét,
Mint a gazdát a hűtlen, rosz eseléd,
Csak menjetek! Szél fujja be nyomotok' — —
— Édes anyám! kebleden maradok! —“

A *gróf Mikó Imre* emlékére írt ódában a jó hazafiakat dicsőíti, kik minden erejükkel és minden törekvésükkel hazájuknak áldoznak. Majd nemzeti történelmünk sötét képei vonulnak el a költő szemei előtt. Elősorolja mindazokat a bajokat, veszélyeket, a melyeknek oka maga a nemzet volt, a nemzet partoskodó rossz szelleme, a gyűlölség, irigység. A szegény haza mély sebeit tárja föl előtte.

— — — „oh ez árva hazára
Kétségbeesés hány éje borult —
De hányszor nyílt meg börtöne zára,
S diadal-szekéren örökébe vonult.

És harsona zenge rivalva,
 Lobogóit lengette a lég,
 Dicsőnnepen dalmoka dalla!
 — *Vajh! lesz e több ünnepe még?*

Szász Béla hazafias költeményeivel foglalkozva, megemlékezünk politikai költeményeiről és satiráiról is. — Szász Béla szívvel-lélekkel a haza bölcsének, *Deák Ferencznek*, hive. Midőn költőnk Kolozsvárra jött, az erdélyrészi Deák-párt lapját („*Kelet*“) szerkesztette, s mint lapszerkesztő élénk figyelemmel kísérte a politikai eseményeket, különösen pedig pártjának mindennemű mozgalmait. Ez időtől kezdve (1870.) írja politikai költeményeit, a melyekben hevesen küzd politikai elveiért és meggyőződésért. Deák Ferencz emlékének áldoz „*A szobor*“ című költeményében, melyet Deák halálának évfordulójára írt. Deákot, mint Széchenyi nagy művének folytatóját dicsőíti. Satirikus költeményei közül a „*Bábel-tornyok*“ című érdemel különös említést. Benne a társadalom ferdeségeit, visszásságait ostorozza. Végig kíséri az emberiség történetét és kérlelhetetlen szigorral, sokszor kiméletlenül, majd maró gúnynyal, mely nem egyszer sarcasmussá válik, ostorozza az emberek fonák tetteit, félszégeit, vagy a gyarló ember titáni harcát, melylyel a mindenség és Isten ellen készül, melylyel a véges ember a végtelent akarja legyőzni, hogy ura és parancsolója lehessen. Erő és mélység tekintetében Szász Béla legjobb e nemű költeményei közé tartozik. Nem kevesebb elismeréssel kell adózunk „*A szabadelvűek*“ című satirájáról, melylyel 1869. decz. 29-én a *Kisfaludy Társaságban* foglalta el székét. A költemény „*Egy úr*“ és a „*poeta*“ párbeszéde. Az úr panaszkodik, hogy a skribler éhenkorászok előtt már semmi szent sincs e széles világon. Eszmét, hírt, dicsőséget, rangot, tekintélyt, pártot, feleketet sem kimélnék meg. Még maga a „*Szabadság*“ is satira tárgyává lesz. Az úr kifakadására válaszol a poeta. Elmondja, hogy ő is a szabadság szent oltárán áldozott. Templomot épített keblében a szabadság számára, hogy beleállítsa dicső képét, de a kép, melyet a való nyújt, bár sírni készlet, mégis kaczagtató. Mert a magyar éppen úgy tesz, mint az indus, a ki színes üveggyöngyért adja oda csengő színaranyát:

„Fapénz bolondnak, neked is nagy szó
Elámít téged is minden, ki nagyzó.“

A szabadelvű követjelölt, az elvű negyvennyolczas, ki az egyenlőséget hirdeti, fõszóval méltóságos úrnak czímezteti magát. Megesküszik a választás előtt, hogy a mandátumot a nép köz javára fogadja el, de a választás után:

„Kerületet, közjót nyugodtan otthágy,
Valami zsíros Zahlungsbogenér',
S az „oh nép“-nek köszönni rá nem ér.“

Kifakad a külsőségek ellen és keserű gúnynyal ostorozza az aristokraták eljárását, kik karöltve járnak a „*pauvre homme*“-al és tegezésre hívják fel õket, mert választópolgárok:

„S önzõ bitangra, oh! hányszor kenéd
Jó magyarom, a hon-mentõ nevét;
S hányszor „nagy hazafi“ mellét verdesõ
Most láttunk a demokrata körökben
Kiket ékített, anno ötven
Pofon csapott kalap és gyíklesõ.“

Majd pedig a közigazgatásban napról-napra előforduló visszaéléseket ostorozza, azután kikel *Róma* ellen — ekkor hirdették ki a pápai csalhatatlanság dogmáját. Dicsõíti *Luther*, *Zwingli*, *Socinianus*, *Kalvin* emlékét, a kik a lelkiismeret szabadságáért küzdöttek; áldást mond *Bocskai*, *Rákóczy*, *Bethlen* emlékére, a kik nem maguknak építettek várat. Azután gúnynyal veti oda:

„Csak szép a szabadelvűség, hiában!
Kivált, mert hozzá ily kevés elég:
Soh'sem kell többet megtenned — felét!
Csak fölfelé a' légy, nagyobbbal szembe'
Elismeri, meglásd, ország-világ is,
Hogy te vágy a legnagyobb liberális!“

Az úr félbeszakítja a poeta beszédét és beismeri, hogy csakugyan hiába keresünk szabadságot, akármennyi dalt, könyvet, szót és vért áldoztak érte, mind hasztalan volt. A poeta ezek után megnyugtató hangon szólal meg és bízik a nemzet jövőjében; ha eddig nem is volt szabadsága, lesz a jövőben.

— „látom, érzem, eszköszöm Hadúrra:
 Hogy a *magyar* egyszer fölélve újra,
 Hitvány szolgája — bizom nemzetemhez! —
 Ha *másnak* nem, — bizony *magának* sem lesz!”

Szász Béla e satirája a maga kora politikai és társadalmi fölfogásának hű képe.

Ujabb költőink közül többen fejtegetik a lét kérdéseit és szívesen foglalkoznak a lelki állapotok rajzával. Szász Béla is szívesen időz e kérdéseknél. Midőn ő a lét kérdéseivel foglalkozik, az általános *emberi*-nek álláspontjára helyezkedik. Szeret bölcselkedni. Sohasem itél elhamarkodva. Általában a szigorú és józan logika vezérlik. Végletekbe nem téved. Éles szeme rögtön észreveszi a hibákat és félszepségeket, melyeket kegyetlenül ostoroz. Éppen oly jól ismeri az emberiség történeti fejlődését, mint a milyen otthonos a pszichológiában. Jól ismeri az emberi lelket, mely szerinte — mint azt „*Tout comprendre, c'est tout pardonner!*“ czímű költeményében fejtegeti — az égi művész kristály-kelyhe, melynek metszése szép arányba hajlik, nektárja méz, melynek öblén a por zamattá válik, minden csöp-pében édes láng szunyad, melynek nemes tett és érzés a neve —

„De, ah! böléndek rút leve,
 Egy csöpp elég, úgy összerántja,
 S bűzös savóvá lesz nektárja,
 Sepreje forr, tajtékja mérges . . .
 Vagy ah! a sors kegyetlen, érdes
 Csapása sújt a szép kehelyre
 S darabja szertesztét heverve
 Torzan szegi meg a sugárt,
 A folyadék, mit öble zárt,
 Széjjel zivárg emésztve, marva
 A zöldje-fosztott bús avarra
 S ki gondtalan e helyre lép:
 Fölmetszi lábát a cserép . . .

A létező világrend ellen sohasem fakad ki, megnyugszik a teremtő bölcs intézkedéseiben; a filozofus mellett a vallás tanításaiban megnyugvó hívő nyilatkozik meg bölcselő költeményeiben.

Hogy milyen ügyesen tudja Szász Béla a lelki állapotok

különféle fejlődési fokait festeni, bizonyítja „*A harmincz pénz*“ című költeménye, a melyben az áruló Judásnak lelkiismeret furdalását rajzolja. Vagy olvassuk „*Az elkárhozott dalai*“-t, a melyben a testvérebe szerelmes ifjú lelkiállapotát és ez állapotnak folytonos fejlődési fokozatait festi művészien. Itt említjük meg „*A rab dala*“ című kiválóan sikerült helyzet dalát.

Szász Béla költészetének teljes képét akarván nyújtani, meg kell emlékeznünk röviden regéiről, mondáiról továbbá „*A rom költészetből*“ című angol, orosz, spanyol és magyar cigány dalokról és románczokról.

„*Jó István hajója*“ című költeményében a *Tisza tündéré*-ről szóló szép népreget dolgozta fel költőnk. Az öcsödi révészekhez kopogtat be szegény koldus asszony alakjában a Tisza-tündére, hogy vigyék a réven át. A révészek nem hallgatnak kérő szavára, nem akarják Istent kísérteni, mert borzasztó vihar dühöng. Végre Jó István megkönyörül a szegény asszonyon; imádkozva fogja kezébe az evezőt és a koldusasszonyt szerencsésen átviszi a réven. Ekkor a koldus asszony átváltozik a Tisza-tündérévé s megjutalmazza Jó Istvánt, kinek a hajója még a gazda halála után is a legnagyobb zivatarban is biztosan szállítja az utasokat.

A „*Szegény ifjú asszony*“-ról szóló regéjében megható történetet beszél el. A szegény ifjú asszonyt férje a szegénységből emelte magához. A jólétbe azonban csakhamar belevegyültek a keserűség ürömcsojpei. A férj mogorva, durva ember, ki feleségének szüleit csak durvasággal illeti, még azt sem engedi még nekik, hogy kastélyába jőjjenek. Egy alkalommal a szegény ifjú asszonyt édes anyja meglátogatja. A férj nincsen otthon — dőzsöl. A beteges és törődött édes anyát a leány hazakiséri. E közben hazatér a részeges férj. Felesége remeg férje haragjától s gyermekének sírjára borulva imádkozik. Ekkor megjelenik egy tündér:

„Odalép a sírhoz, arcod' megsímítja
S barlangjába tűnve, szíved megvidítja:
Int, hogy menj a házba, nincs a mi aggaszson,
Hisz' te otthon voltál, szegény ifjú asszony“.

„*A rom költészetéből*“ című ciklusában cigány dalokat

és románczokat közöl. Az első részben angol cigány dalokat *Tennyson, Tuckey Janka, Leland K. G. és Borrow után*. A második és harmadik részben orosz és spanyol cigány dalokat *Borrow után*. Végre az utolsó részben magyar cigány dalokat és románczokat *Müller, Meltz* és legnagyobb részben *Wislocki* gyűjteményéből. Ezek az átdolgozások és fordítások a költőnek kiváló forma érzékéről és fordítói ügyességéről tesznek meglepő bizonyosságot.

Szász Béla, különösen a reflexiv elemet illetőleg, Longfellow hatása alatt áll. Tagadhatatlan e körülmény, ha figyelemmel és gonddal hasonlítjuk össze a két költő műveit. De mindamellett Szász Béla nem szolgai utánzó. Néhol meglepő a hasonlóság egy-egy gondolatban, képben, vagy fordulatban. Egészben véve azonban Szász Béla eredeti költő. Erős egyénisége, magába olvasztja, a mit Longfellowtól kölcsön vesz. Seholy sem akadunk idegenre. Minden, a mit Szász Béla ad, édes szülöttjének tűnik föl. A két költő összehasonlításában csak néhány fővonásra szorítkozom. Szász Béláról éppen úgy elmondhatjuk, mint Longfellowról, hogy költeményei gyöngéd szívre, nemes és emelkedett lélekre, vallásos kedélyre, tiszta és világos gondolkodásra, élénk, de finom képzelemre mutatnak s inkább meghatnak, mint elragadnak, inkább fölemelnek, mint megráznak. S ha elmondhatjuk Longfellowról, hogy műveiben benne van az angol családapa, a vallásos érzésű ember, a világrend ellen nem zugoló, sőt abban megnyugvó filozófus, az emberiség magasabb érdekeiért hevülő emberbarát, az európai műveltség összes anyagát felölelni kész és fogékony szellem: úgy elmondhatjuk Szász Béláról, hogy műveiben él a magyar családapa, a vallásos érzésű ember, ki megnyugszik az isteni gondviselés bölcs rendelkezéseiben, ki nem csupán a magyar haza jóléteért küzd, hanem az egész emberiség érdekeit szíven hordja, ki a művelődés összes eszközeit nemcsak a maga, hanem polgártársai javára is fölhasználja. Ugy Longfellow, mint Szász Béla inkább a lágyság, mint az erő, inkább a béke, mint a harc költője. Vagy nyissuk föl akárhol a két költő verskötetét, azt tapasztaljuk, hogy az egyetemességre törő szárnyalás sohasem történik a határozott egyediség és a reális valóság rová-

sára, a reflexiv elem pedig mindenkor átszűrődik, átfonódik a tartalomba. S ha Longfellow — mint Szász Béla akadémiai székfoglalójában írja — a reális természeti és emberi élet bármelyik mozzanatából véve is kiindulását, minden műalkotását ama fenkölt vllágnézet alkotó elemévé tudja tenni, a mely az élet és érzelem minden rejtélyét és ellenmondását az isteni szeretet egységébe és egyetemességébe foglalja össze és oldja föl: ahhoz a reflexio ama mélysége, a hit amaz ereje, a szeretet ama heve s a képzelem ama szárnyalása kívántatik, a milyennek erről az oldalról, a reflexio és vallás erkölcsi világnézet elemeit ily mértékben magában foglaló költészet újkori fölkejtjei közül, Longfellow-n kívül, talán senki sem rendelkezik: fálálunk különbséget a két költő költészete között. Szász Béla nem törekszik annyira az egyetemességre, az általános-ságra, mint az amerikai angol irodalom jelese.

Eddig Szász Béla költészetének fogyatkozásairól nem szólottunk. Vannak fogyatékoságai. Csekélyebb jelentőségűek. Kisebb szépség hibák, melyekkel rövidebben végezhetünk.

Csak elvétve akadunk ilyes kifejezésekre: „az elhagyatottság vampyr szárnya“, vagy: „a daltelt sphaerák üressége súlyos“; vagy: „s mely mézillatba, vigan döngve szállott az a sok méhe hol?“ Kifogást emelhetünk, hogy bizonyos szókat különösen szeret használni és gyakran ismételi. Így pl. a „lankás“ szó a legtöbb költeményében előfordul; vagy a „pázsit“, „holdsugár“, „szellő“ különféle jelzőkkel, mint enyhe, lágy, meleg, balzsamos, illatos stb. Legtöbbször azonban a rímek ellen vét. Sokszor használja helyette az assonánczot, de nem mindig szerencsésen; így pl.: átsusog-napot, innen-vitte, lábat-lóbalnak, nézett-széles, arczarajta, volna-volna, sírva-villa, lány-álmodám, haragszol-csókból, csillag-vignap stb. igen gyakran fordulnak elő. A szenvedő alak használata ilyformában is gyakori: meglesz halva, megvan esalva, rakva van stb. Majd oly szókat használ, melyek nem valók a költészetbe pl.: a klanétás pofája, strimfli, mándli stb. Egészen más elbírálás alá estek pl. „A *szabadelvűek*“ című satirájában használt ilyféle szók: Zahlungsbogen, fraternizál, kridáz, kóczifor, melyeket a jellemzetesség kedvéért használ a költő.

IV.

Szász Béla nemcsak, mint eredeti költő, hanem mint műfordító is kiváló helyet foglal el irodalomunkban. Mint műfordító figyelmet érdemel azért, mert rendelkezik mindazokkal a kellékekkel, a melyek a legkiválóbb műfordítók sajátjai. Jeles technikája, a forma tisztasága, a nyelv ügyes kezelése, zamatos magyarság műfordítóink sorában elsőrangú helyet biztosítanak számára. Kisebb fordításai *Uhlandtól* (2 drb). *Kerner Justinustól* (1 drb). *Heinetől* (2 drb). *Sallet Friggyestől* (2 drb). *Franki Lajostól* (1 drb). *Traegertől* (2 drb). *Burns R.-től* (1 drb). *Milnes E.-től* (1 drb). *Goethetől* (4 drb). *Poe Edgartól* (2 drb). *Hood Tamástól* (2 drb.) sikerült műfordításaink közé számíthatók.

Mint műfordítónak kiváló érdeme, hogy az újabb amerikai angol irodalom egyik legjelesebb költőjének, *Henry Wadsworth Longfellow* költeményeinek javát ültette át hazai nyelvünkre.

Helyén valónak tartom, ha néhány szóval megemlékezem Longfellowról „az angol szavu költők között, korában (Tennyson sem véve ki) legnépszerűbbéről. (The Atheneum, 1882. I. 412.) Longfellow 1807-ben (febr. 27) született. Bölcsészeti és jogi tanulmányait a brunswicki egyetemen végezte. Alig húsz éves korában meghívást kapott a brunswicki Bawdoin College-be, a modern nyelvek tanszékére. Állását azonban csak két év mulva foglalta el, miután beutazta Angliát, Francia-, Spanyol-, Olasz-, Németországot és Dán-, Svéd-, Norvéghont. 1835-ben a cambridgei Haward-Collegere hivatott az egyetemes irodalmi tanszékre, mely működésében 1854-ig maradt. Ekkor visszavonul és teljesen a költészetnek él. Költeményei, melyek eleinte kisebb gyűjteményekben, mint az „*Éj hangjai*“ (Voices of the Night) jelentek meg, mély hatást keltettek. „*Dalok a tengerparton*“ (By the Seaside), „*Tűzhely mellett.*“ (By the Fireside), „*Vándor madarak*“ (Birds of Passage) „*Vegyesek*“ (Miscellaneous): nem vezetnek ismeretlen világba, de légkörét meg nem unjuk. A természet és családi élet szépségeit és ennek mélyen fekvő örömeit festik. Hatást sohasem keres külső leírásokban, hanem a kedély megható rajzaiban. Legszebb költeményei e nemben

a „*Lejárt nap*“ (ford. Szász, Dömötör, Lévay); „*A lábas óra*“ (ford. Szász), „*A gyermekek*“ (ford. Szász, Lévay), „*Esős nap*“ (ford. Szász, Ács Zsigmond), „*Excelsior*“ (négy féle ford.) — A mint a felhozott példákból látható, Longfellow-nak elég magyar fordítója akadt, sőt nem is említettük valemennyit, mert kívülök többet-kevesebbet fordítottak: *Czakó Imre*, *Greguss Gy.*, *Szász K.*, *Tolnay L.*, *Thaly K.*, *Balogh F.*, *Lőrinczi (Lehr) Zs.*, *Hege-düs István* és a kiket előbb kellett volna említenem, *Jánosi Gusztáv*, ki az „*Arany Legenda*“ sikerült fordításával gazdagította irodalmunkat és *Bernátsky Ferencz*, ki a „*Hiawatha*“-t fordította igen ügyesen. Longfellownak legtöbb költeményét Szász Béla fordította. Világhírűvé vált lyrai költeményeit majdnem kivétel nélkül, a didaxis körébe vágók közül a legkiválóbbakat, az elbeszélő fajtájuk közül néhány jellemzetest, többet sonettjei közül, két nagyobb drámai költeményt és néhány ifjúkori költeményt, melyek Longfellow későbbi gyűjteményébe nem vett föl. Szász Béla valóban dicséretes munkát végzett. Ő az első, ki nálunk Longfellow költészetéről lehetőleg teljes képet akar adni, mert a főntebb említett fordítók csak egyes darabokat ültettek át. Irodalmunk e hézagát akarta fordításaival betölteni, mint maga mondja: „s ha vállalkozásom bármily félelgesen ütne is ki, a vállalkozás maga is fölkelthette lesz az avatottabbak ösztönét a helyreigazításra, pótlásra, kiegészítésre, hogy a világirodalom többi nagy alakjai sorában Longfellow se legyen nálunk félig ismert, idegen, kiről csak annyit tudjunk, mint a távol templom harangjáról ama hangtöredékek után, melyeket a szeszélyes szél meg-megszakítva hozzánk kalauzolt. Hadd leljen az ő sajátosan vonzó, kiválóan szeretetre méltó, igazán patriarchalis alakja az általános műveltség, az egészhez mérve oly csekély, de nekünk mindenünket tevő e szellem csarnokában is hajlékot és otthont; hadd forrjon e kapocs által is összébb a magyar ismeret az emberiség szellemközösségével, melynek, hogy mindinkább számottevő tényezőjévé válhattunk, éppen annak köszönhető, hogy a mi nemzeti geniusunk, minden ős eredetisége mellett is, nem az elzárkózásnak, hanem a tárt nyíltságnak elfogadó szelleme, mely a magasabb eszmék csiráit készen fogadva s saját természetének formájára idomítja át és

fejleszti.“ Azt gondolom, e szavakhoz nem kell magyarázat. Lefordította e költeményeket azért, mert elismerte az angol mondás igazságát: knowledge is power! Azt tartom, hogy Szász Béla aggodalma, hogy fordítása nem sikerült egészen — alaptalan. A mennyire módomban állott, olvastam a többi fordítást is. E fordítások különféle lapokban (Budapesti Szemle, Fővárosi Lapok, Vasárnapi Ujság, Ország-Világ stb.) jelentek meg elszórtan. Utánjárásom eredménye: Szász Béla Longfellow leghívatottabb fordítója. Fordításai közül nem egy épen úgy gyönyörködtet, mintha csak az eredetit olvasnók. Olvassuk csak Longfellow hattýú-dalát „*A san Blas-i harangok*“-at, melyet halála előtt tíz nappal, 1882. márczius 15-én írt, Szász Béla fordításában. Vagy olvassuk Longfellow „*Az éj szavaihoz*“ írt „*Előhangját*“, mely a nagy angol író költői programbeszéde, Szász Béla fordításában, vagy a „*Zsoltárt az életről*“, az „*Angyalok nyomai*“-t, a „*Rabszolga álmá*“-t, „*A régi óra a lépcsőn*“-t, a reflexiv költészet eme gyöngyét, melyben a mulandóságról, az eltűnt ifjúságról és boldogságról elmélkedik a költő, a melyre őt az óra egyhangú ketyegése figyelmezteti:

„Forever — never!
Never — forever!“

„Mindörökké — soha többé!
Soha többé — mindörökké!“

vagy „*A gyermekek*“ címűt, „*A gyermekek órájá*“-t, „*Szt.-Ferencz prédikációjá*“-t, „*A karos székemen*“ címűt — és meggyőződünk állításunk igazságáról. Különösen elmondhatjuk ezt az „*Excelsior*“ fordításáról, melyet Szász Béla fordításán kívül, még három fordításban ismerünk.

Mennyi szerető gondol, lelkiismeretességgel készültek e fordítások. Hányszor vette elő a költő kézíratait, hányszor olvasta újból és újból, hányszor javítgatott azokon. E sorok írója több alkalommal volt szerencés tanuja Szász Béla lelkiismeretes munkájának. Most már nyomtatásban is megjelentek e fordítások. A *Kisfaludy-Társaság* a költő halála után adta ki azokat egy kötetben. Most végre birjuk anyanyelvünkön annak a költőnek a műveit, „ki mély és nemes gondolkodásával, — — — megható kedélyével, szelleme gazdag sokoldalúságával, érzelmei emelkedettségével s művészi finom érzékével nem a különleges

nemzeti izléshez vagy hangulathoz, hanem az összes emberiséghez s minden gondolkodó észhez és érző szívhez szól s olvasóit, ha ritkábban is ragadja el és ejti bámulatba, de meghatja mindig s örökké vonzza és sohasem taszítja el". (Vasárnapi Ujság, 1882. 15. Longfellow.)

*

Szász Béla hivatott költői lélek. Költeményei nem ephemer jelentőségűek. Verseit minden jóízű olvasó igazi gyönyörűséggel élvezheti. Az a nemes és megnyugtató hang, a melylyel az élet visszásságairól szól, a ritka jóleső melegség, a tréfás játszóság, a melylyel az élet apró örömeit zengi, a költeményekben nyilvánvaló külső és belső harmonia kortársai között elsőrangú helyet biztosítanak számára. A ki szívét és elméjét kellemesen akarja szórakoztatni, olvassa Szász Béla költeményeit.

Ezekben akartam ismertetni Szász Béla életét és költészetét. Tollamat a kegyelet és tanítványi hála vezette. Nem bocsátkoztam költészetének rideg bonczolgatásába. A hálás tanítvány a mester emlékének akart áldozni! *Lessing* szavaival rekesztem be ismertetésemet. Ő mondá valamennyi költőtársa nevében: „*Ne emeljetek bennünket oly magasra, de annál gyakrabban olvassátok munkáinkat*“.

DR. PERÉNYI JÓZSEF.